võisid tarvitada. Tartu linnale kindlustati esialgselt ta vanad eesõigused ning vabadused; Rootsi väejuhataja Jakob de la Gardie lubas pealegi kaasa aidata, et Gustav Adolf need lõplikult kinnitaks. Tõepoolest võisid Tartu kodanikud oma uuele valitsejale õigusega suuri lootusi panna. Selge politilise pilguga Rootsi kuningas oskas väärilselt hinnata Tartu soodsat geograafilist asendit kättevõidetud uue provintsi keskkohas, mäletas hästi Tartu endist tulunduslikku tähtsust ja ta teeneid protestantismi levitamisel. Kuigi ta loobus esialgsest kavatsusest, määrata Tartu kindralkuberneride asukohaks, asetas ta siiski siia terve rea administratiivseid, kohtu- ja haridusasutisi. Selle järgi, kui ta 1626. a. algusel Tartut läbisõidul oli tundma õppinud, kinnitas ta Narvas 6. III. 1626. a. need privileegiumid, mis tema isa Karl IX Tartule 1601. a. oli kindlustanud.

Linna kaitseks kavatses Gustav Adolf asutada sõdurite koloniid, kes oma ülalpidamise pidid saama selleks otstarbeks määratavaist mõisaist. Millegi pärast jäi see kavatsus siiski teostamata. Selle eest koondas Gustav Adolf Tartu kõige pealt mitmed kohtuasutised. Maakohtu kõrval, kes oma istungeid pidas harilikult maakonna erikohtades, teotses Tartus aa. 1630—1639 lossikohus Tartu asevalitsejaga (Statthalter) kui eesistujaga ja kolme assessoriga, — „viimane jäänus rüütlilosside valitsemisest maa üle“ [1]). Laagris Alt-Stettini all määras Gustav Adolf 26. VIII. 1630. a. asutatava Liivi õuekohtu asukohaks samuti Tartu. Presidendist, abipresidendist ja 9 (hiljem 12) assessorist koostuv õuekohus, mille avas kindralkuberner Johann Skytte 1. IX. 1630. a., pidas oma juriidikaid kaks korda aastas — 1. märtsist 30. aprillini ja 1. septembrist 31. oktoobrini.

Tartu kui vaimlise tsentrumi tähtsust tõstis tunduvalt 1632. a. ellukutsutud ülikool *Academia Gustaviana*, mille asutamiskäskkirjale Gustav Adolf Nürnbergi all sõjalaagris 30. VII. 1632. a. oli alla kirjutanud. Aastal 1633, tähendab juba peale Gustav Adolfi surma, määrati Konsistorialordnung'iga Tartu linn ka Liivimaa kirikliku administratsiooni keskkohaks. Sellega kutsuti siin ellu ülemkonsistoorium, mille liikmeiks olid üks ilmlik direktor, superintendent, 3 vaimulikku ja 3 ilmlikku assessorit (välja arvatud aa. 1648—1662, mil ülemkonsistoorium koostus ainult vaimulikest). Kuni 1640. a. teotses Tartus asevalitsejast, praostist ja veel ühest ilmlikust ning vaimulikust liikmest koostuv alamkonsistoorium; peale selle oli Tartu linnal 1635. a. peale oma linnakonsistoorium, mille liikmeiks olid linnapea, üks raehärra, kaks linna vaimulikku ja linnasekretär.

Loendatud asutiste Tartusse koondumine tõi linnale paljude meeldivate esindite kõrval mõnedki ebakohad kaasa, suurendades kohalikkude ja riiklikkude asutiste võimupiiride kokkupõrke-võimalusi ja laiendades nende hõõrumis-tasapinda. Eriti hakkas õuekohtu kaudu Rootsi õigus tugevasti võistlema Liivimaal maksvate juriidiliste normidega. Juhtumusil, mil kohalikus õiguses lüngad ilmestusid, võtsid kohtud Gustav Adolfi ettekirjutiste järgi käies Rootsis maksva õiguse täiendina appi ja seadsid kohalikele privileegiumele Rootsi riigi *ius superioritatis* vastu. Seda sai ka Tartu kui õuekohtu asukoht õige sagedasti tunda: alatasa leiame rae protokollides kaebusi, et õuekohus linna privileegiume küllalt ei austa ja linna jurisdiktsiooni alale armastab tungida. Linna jurisdiktsiooni ignoreerimist õhutasid oma kaevetega õuekohtu poole juhulised linna rahvastiku elemendid — linnas asuvad aadelmehed, ülikooli professorid, Rootsi sõjaväelased ja ametnikud. Samalaadilised nähtused sugisid ka kiriku korralduse alal. Nii nõuab ülemkonsistoorium endale

1) Richter, Theil II, II. Bd., lk. 25.